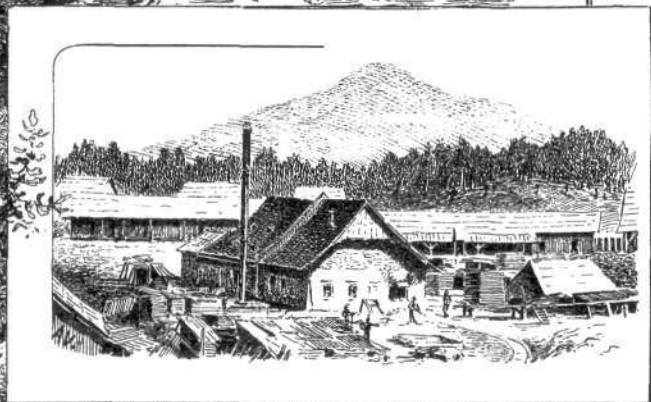

GUSLICE I MEDVRH.

GUSLICE I PARNA PILA U KRIŽULNI.

Po drugi put došao sam u kotar čabarski god. 1884, da podporom visoke vlade nastavim svoje naučno putovanje. Tom prilikom pošao sam preko Sv. gore u Gerovo brezovom šumom. Breza se već iz daleka odaje svojom svtelom bielom korom, ukrašena mnogobrojnim tankim i tanahnim grančicama. Krasan joj je ures i trepetajuće sjajno zeleno lišće, koje ju nježno zastire poput koprene. MilovidnisubreziciGorskoga kotara i nigdje nisam u domovini vidio tako liepih breza i brezovih šuma. Tu je ona zahvatila obronke briegova, zaokupila mjesta po dolinama, a ne manjka i ravnica. Vjerna je drugarica bjelo- i crnogorice, ali se ne uzpinje tako visoko, kao bukva ili javor bieli.

Po vrsti je naša breza *Betula verrucosa* (Warzige Birke, Rauchbirke). Krasni su brezici u kotaru Čabarskom oko Plesača na Crnoj gori i oko Maloga luga, otkuda prelazi u Tršće, gdje je na Kraljevu vrhu dosta obična, a ima je i oko Čabra. Na Sv. gori značajna je uz brezu bujad, borovnica

(*Vaccinium Myrtillus*; Heidelbeere) i zrnovac ili vries, od drveća crna jova (*Alnus glutinosa*), a kod Gerova biela jova (*A. incana*) od koje ima tamo čitavih šuma.

Došav u Gerovo, odlučio sam, da od ovdje posjetim 1442 *m* visoki Jelenac, koji je dobio svoje ime od jelena, kao i Jelena dolina Polici na sjeveru i Jelenski jarak kod Vrbovskoga.*)

Rano u jutro pošao sam preko Gerovskoga polja bukovom šumom na Podšišje a odavle crnogoricom prama Križulni (925 *m*), gdje je parna pila gospoštije čabarske. Tu me je pričekao podšumar O., i odredio lugara, koji će me voditi. Planinkinja mi spremila poputbinu: kruha, slanine, luka-crljenca, soli i čuturu vina.

Sunce je već svojima zrakama pozlatilo čunjasti Jelenac, koji je zarasao bukovom šumom, dočim mu je gola i plješiva tjemenuca ovjenčana klekovinom. Pred nama uzdigao se raztrgani vrh Guslice, kojemu se glavna dolomitna stiena osovala poput ogromnog šećerna klobuka.

Prijatelj O. preporučio mi Guslice i upozorio na krasno bilje, koje taj vrh krasi. Pristao sam, oprostio se i pošao sa lugarom šumom smrekovom, kad za malo dodjismo u šumu bukovu, gdje se počesmo i uzpinjati. Lugar je išao napried, kako je već bolje znao i umio, a ja sabirući bilje za njime. Na jednom stane i skine pušku sa ramena, jer začusmo šum i praskanje suhoga granja. Reče mi, da bi mogao biti medjed i maši se za torbom, da izvadi kapicu (Kapsel). Dugo ju je tražio, a napokon našao u žepu prsluka, a ja zabrinut kraj njega stajao. Dodjismo lagano idući na proplanak i zagledasmo tu mjesto medjeda plahu srnu, koja se tek možda sa paše povratila bila. Digosmo ju sa njezina grebališta¹⁾, i za čas se izgubi u dalekoj šumi.

I na Guslicama prima bukva oblik kosodrvine te je prama tjemenuci briega grmolika. Izašav iz takova bukovog guštika, stupio si u pojas alpskog drveća: prima te šuma klekovine, kojoj se pridružuje smričina, vrba velolista, *Cotoneaster integerrima*, orehovac, likovac (*Daphne Mezereum*) i alpska ruža (*Rosa alpina*). Od riedjeg bilja spominjemo: *Myrrhis odorata*, *Cineraria alpestris*, *Trolius europaeus*, *Digitalis ambigua*, *Solidago alpestris*, *Pinguicula alpina*, *Rhinanthus aristatus*, *Helleborus niger* var. *macranthus*, *Erigeron alpinus*, *Hacquetia Epipactis*; od tajnocvjetaka *Cystopteris fragilis*, *C. montana* i *Asplenium fissum*.

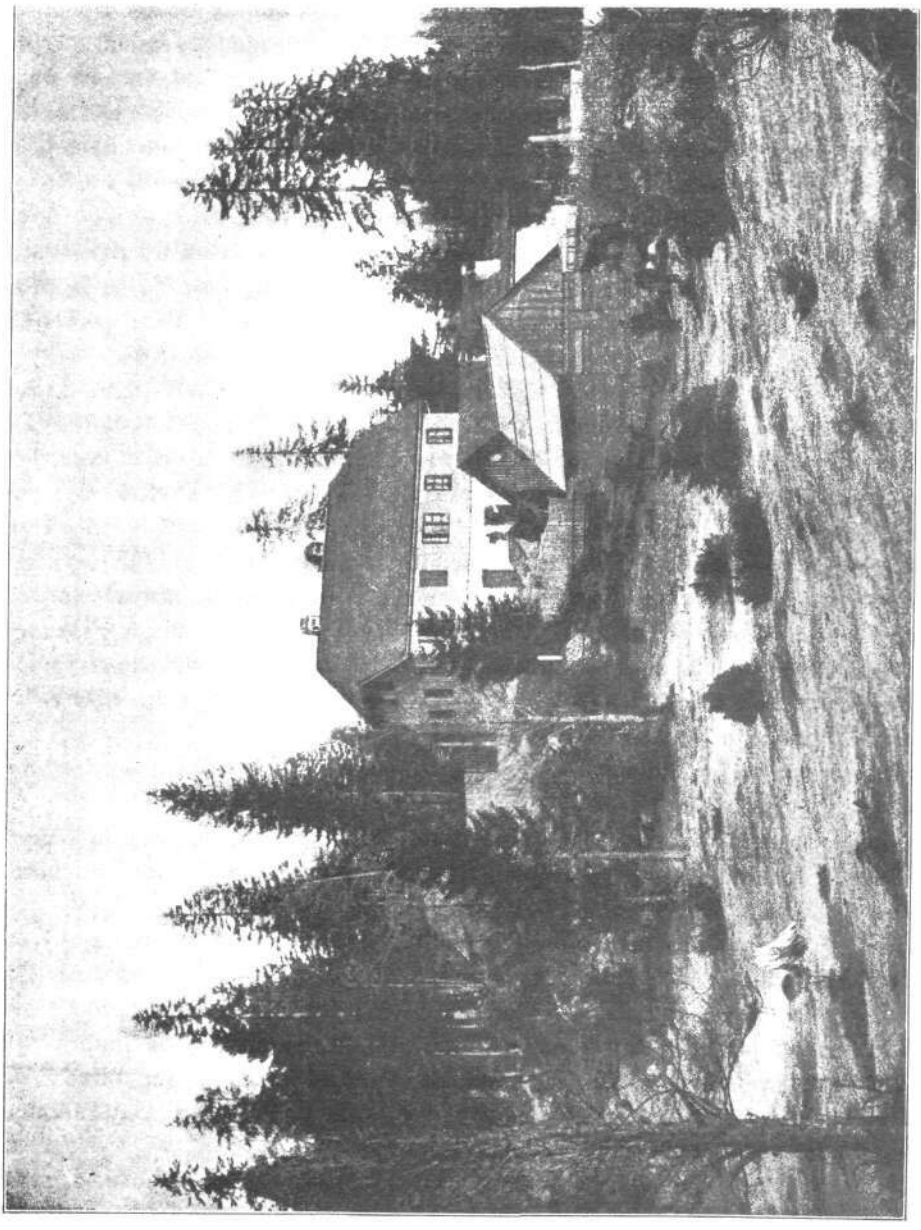
Odpočinuv, počesmo se šikarom malo po malo dalje uzpinjati. Medju razpuklinama porastao je grmić, koji sam sada prvi put vidio, a okitio se modrim bobuljama; bijaše to *Lonicera coerulea*, koju poznamo i sa Risnjaka. Složiv nekoliko svržica u mapu, podjoh pećinama dalje, kad na jednom nešto zašušti, a ja stanem. Prepao sam se, ali i preplasio, jer mi kraj nogu prošla otrovna pepeljuša (*Vipera Ammodytes*; Sandwipper). Dugo sam ju čekao, ali nije htjela izaći, kao da je znala, da bi od moje ruke nastradala.

Našao sam pepeljušu (pepeljuhu, pepelnjaču) i po drugim visokim briegovima domovine, ali joj se ovdje nisam nadao. Glasoviti herpetolog, dr. Egidio Schreiber, bilježi u svom djelu »Herpetologia Europaea,« kao najvišu tačku u Evropi brieg Cawn u južnim vapnenim Alpama. Tu ju je u visini od blizu 4000 stopa i ulovio, što meni u većoj visini (4211') nije pošlo za rukom. Do sada su Guslice u domovini najviši brieg do kojega se pepuljuša uzpinje u vertikalnom pravcu.

Za nekoliko časaka zahvatismo i najviše mjesto pod kojim se redaju pećine poput ogromnih skalina. Na najvišoj tački našao sam od riedjih bilina: *Vaccinium Vitis idaea*, *Kerneria saxatilis*, *Silene Saxifraga*, *Scabiosa lucida*, *Achillea Clavenae* i *Rhododendron hirsutum*.

*) U Gorskom kotaru ubio je zadnjega jelena i košutu u šumama drgomaljskim kod Delnica, otac crno lužkoga lugara Dragutina Crn kovića god. 1848. U šumama severinskim poginuo je zadnji jelen god. 1850 od ruke dr. Josipa Vranicanian i sada mu rogovlje resi dvorište severinskoga grada.

¹⁾ Tako zovu mjesto na kojem srna počiva u Slavoniji oko Djakova, u Lici zabilježismo ime »loga.«

ŠUMARSKA POSTAJA MILANOV VRH.

Sa tjemence Guslica spustismo se u jednu dolinicu, koja je zarasla bukovom šumom. Cijela je šuma prava nakaza, jer nema u njoj baš nijednoga uzpravnoga stabla. Iz ovoga dolca počesmo se uzpinjati na susjedni Medvrh (1427 m), kojemu je cijelu istočnu stranu zahvatila klekovina, medju kojom je porasao mnogi riedki i liepi cviet, nu svakako ponajljepši bjelolist.

Na Medvrhu smo ožednili, jer je naša čutura pustila dušu. Tko pozna naš kras, tko zna njegovu konfiguraciju, izkusio je, kako nestašica vode ubija tielo. O vrelu, potoku ili potočiću ni govora, pa da bijaše barma koji panj ili rupa u kojoj se kišnica pribrala, ali nigdje vode ni za suzu.

Od Lazca bijasmo još daleko, što su nam njegove kuće svjedočile, ne bijaše druge, već trpjeti i putovati. Žedja mi osušila usta, osušila žliezde, u želudcu i glavi oćutio sam osobitu bol; teško sam pljunuo, a kad sam to učinio, bijaše više krvi nego sline. K ovoj nevolji pridružila se i druga, koja mi tielo ubila do kraja. Izadjosmo na čistinu, gdje je lugar stao i okolicu iztraživao. Sjećao se jedne staze, kojom bi uzlazio dok je još djetetom konje pasao, ali te staze nije mogao naći. Podjosmo onako na slipeu sreću, te banusmo na jedan kolnik, kojim sa Medvrha izvažaju sieno, a prije su izvažali i drva. No kakav bijaše to put, neću ga nikada zaboraviti! Širina od dva metra bijaše posuta velikim kamenjem, što su ga razbili lomeći pećine, koje su prije uzlaz priedile; bijaše to hrpa šiljasta i oštobrida izprebacana kamenja, kojim nam je valjalo poći. Zemlje ne bijaše ni za pregršt, a ovim putem, da su silazila i težka' kola!

Tri četvrta sata išli smo preko tog narušenog kamenja, stupajući prstima, kad dodjosmo pod bliede stiene Maloga Snježnika, a za malo i do Srebrnih vrata, kojima se probija taj gorski put. S desna zagledasmo ponikvu punu sniega, nad kojim se modrila *Campanula rotundifolia* i prenježna *Silene quadrifida*. Kraj ponikve ima i oklaštrenih stabala po kojima se volari i dugari spuštaju, kada snieg vade, tope i piju. Da sam i ovim sniegom mogao nakvasiti usta, odlahnulo bi mi bilo, ali se lugar nije dao na vratoloman posao, da se spusti u snježnicu. Podjosmo dalje; noge mi bijahu kao da su od olova i jedva sam se pomicao, kad se napokon riešismo toga groznoga puta. Došav u Lazca pao sam satrven na klupu, a lugara umolio, da mi donese vode iz bližnje cisterne. Napio sam se, ali svoju žedju ljuto i platio, jer sam poslie obolio od želudačnog katara i žutenice očiju.

U Lazcu se svratismo u gostionicu, gdje se za stolom razpreo razgovor o prirodnim odnošajima okolice.

U šumama raste naročito smreka (*Abies excelsa*; die Fichte), doćim je jela (*Abies pectinata*; die Tanne) utrešena. Ima i jarebika (*Sorbus Aucuparia*), jedno od naših najuglednijih šumskih stabala, kad se okiti žarko-crvenim plodom.

U Smrekovoj dragi, što leži prama Križulni, ima snježnica duboka 45 m; druga je na Velom Pogledu (1294 m) istočno od Lazca, gdje ima i jedna ledenica. Na Klastru ima do 10 snježnica, pa kad na tome briegu počme puhati, tad to drže predtećom kiše. Smrekovica je opet tako gusta šuma na podnožju M. Snježnika, da ljudi u nju ne zalaze. Leži u dubokoj ponikvi, a tako je gusta, da sunčani traci u nju nikada ne prodiru. Snježničko je duboka ponikva sa zapadne strane Velikoga Snježnika u kojoj ima i vode, što je za krasne prilike veoma zanimivo.

U velikim i zabitnim šumama oko Lazca ima medjeda, srna, puhova a prije bijaše i risova.

Izpod vrha Prokopa, što leži izmedju Medvrha i Šeginčeka, razkinuo je medjed god. 1884 vola, razkrenuv mu pleći. Seljaci su poslie našli volovsku lopaticu, koju je krčmar u Lazcu čuvao, a medjed ju je tako očistio, da to ni mesar ne bi ljepše učinio. Drugoga je vola nedaleko Lazca napao medjed iste godine i kušao, da ga straga razkrene. Poslie je to htio na hrbtu učiniti, jer nadjoše ogrebinu, ali je na volarovu

viku pobjegao. Iste godine bijaše zima veoma ljuta i tu je u Lazcu poginuo jedan konj. Medjed je dolazio i konja malo po malo izjeo.

Krčmar pošao jednom u drva. Fićukajući išao je uzkom stazom, kad na jednom zamumlja medjed. Medjed se uplašio te se spustio natražke niz obronak, kršeći i lamajući grmlje i kamenje. God. 1853 ubio je krčmarov rođak medjeda kod Gerova, koji je vagnuo 4 cente 80 funti stare vage.

Zanimiv bijaše jedan lov na medjeda god. 1880 u briegu Jarmuču, šumskom predjelu Polici. Tu opazi lugar mjeseca siečnja u sniegu trag. Sliedeći ga, dodje tamo gdje je prestao, i po tome zaključi, da u blizini mora biti brlog. Spreme se 13. siečnja u lov i dodju pred njeku spilju. Puste pse i za malo se pojavi divlja zvier na vratima spilje, gdje je ubiše. Nu jedva što se medjed srušio, dočuju lovci iz spilje neko mucanje. Nitko se ne usudi unići, misleći tvrdo, da bi mogli nabasati i na drugoga medjeda. Lugar se ipak uzsmjeli, unidje i nadje mjesto medjeda, petero medjedića, koje uz 2 centa i 60 funti težku medjedku, ponesoše kući.

Ovo je veoma zanimiv slučaj s dva razloga. Mislilo se naime, da medjedka nema više od 2—3 mlada, nu ovdje nadjoše petero, pa ako i bijahu maleni, to su ipak već koji tjedan poživjeli, jer za čudo mladi medjedići veličini svoje majke ne odgovaraju. S druge strane opet je to zanimivo i zato, jer sad znamo, da medjed i medjedka ne prekidno u zimi ne spavaju, kako se to obćenilo misli. Oni ostavljaju svakako svoj brlog, što je u ovom slučaju svjedočio svjež trag, kojega bi inače snieg bio zameo.

Od glodavaca nije riedak oko Lazca puh. Puhova ima u Tisovcu, Klastru i druguda, a zovu i jedan šumski kraj Pušina, a tako i one podzemne šupljine, iz kojih izadje kadkada koja stotina. God. 1860 ulovio je Antun Janeš iz Gerova, u jednoj noći 500, a u drugoj 300 komada puhova na puholovke, drvene škrinjice, koje razmjestje po šumama. Metnu unutra bukvicu ili komadić jabuke i čim puh zagriže, puholovka se zaklopi i puha ulovi. Isti Janeš potuče granom 70 puhova, kad ih je mnogo iz jedne pušine izlazilo.

Kod kuće puhove očiste, nakladaju u bačvice, dobro osole i tako troše. Krčmar Š. hvalio nam je to jelo, kao »deorum cibus« i nehotice su nam zazubice bile parasle.

